

Список використаних джерел

1. Подшивалкіна В. І. Біографічний метод в системі психологічних методів : метод. рек. до дисципліни циклу професійної підготовки для здобувачів спеціальності 053 «Психологія» третього (доктор філософії) рівня вищої освіти. Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ф-т психології та соціальної роботи. Одеса : ОНУ, 2021. 30 с.
2. Потапчук Т., Клепар М. Толерантність та педагогіка толерантності: проблеми наукових досліджень. *Гірська школа українських Карпат*. 2020. № 22. С. 26–30.

Н. О. Якобчук

СПОГАДИ СУЧАСНИКІВ ВОЛОДИМИРА НАУМЕНКА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ЙОГО БІОГРАФІЇ

У комплексі джерел особового походження, які дають можливість реконструювати біографію історичної постаті, значний інформаційний потенціал мають спогади (мемуари, щоденники, згадки у некрологах). Незважаючи на суб'єктивізм, вони містять цінний пласт соціально-психологічної та просопографічної інформації. Мемуари дають можливість проаналізувати мотиви вчинків, особливості характеру, почуття, настрої, простежити взаємовідносини з оточенням тощо.

У мемуарах сучасників В. П. Науменка (1852–1919) зосереджено важливі відомості, що дозволяють уточнити деталі його біографії, з'ясувати риси просопографічного портрету. Це спогади Є. Чикаленка, Л. Міщенко, С. Русової, В. Леонтовича та некрологи (автори: В. Міяковський, Д. Дорошенко, С. Єфремов, П. Зайцев). Із зазначеними громадськими діячами та ученими Володимира Павловича поєднували спільна праця, громадські справи або особиста дружба.

Л. Міщенко, В. Міяковський, Д. Дорошенко, П. Зайцев, С. Русова наголошували, що В. Науменко був надзвичайно шанованим та популярним у м. Києві педагогом, який завжди відстоював ідею культурного відродження України, запровадження української мови в освіті [1, с. 67; 2, с. 141; 3, с. 174; 4, с. 1778]. У спогадах Є. Чикаленка знаходимо опис зовнішності діяча, відомості про його участь у діяльності Київської Старої громади, громадських організацій м. Києва, ЗУБО, УДП [5, с. 296, 316, 410, 430]. Усі сучасники відзначали його тактовність у спілкуванні, доброзичливість, врівноваженість, уміння знаходити компроміси, поступатися власними амбіціями задля результату спільної справи. В. Леонтович та С. Єфремов зазначали, що поміркованість і розважливість робили В. Науменка непопулярним серед молодого покоління представників українського національного руху. Він не був політиком і найяскравіше проявив себе у громадсько-культурній та освітній роботі, якій «служив щиро і невідкупно до останнього моменту» [6, с. 316; 7, с. 3]. Д. Дорошенко ж справедливо наголошував, що на формування переконань цього діяча вплинули суспільно-політичні реалії другої половини ХІХ ст., у яких йому довелося працювати [8, с. 258]. Фрагментарні відомості про В. Науменка містять спогади П. Скоропадського. Гетьман запам'ятав його світлою ідейною особистістю, видатним педагогом, котрий завжди любив Україну.

Отже, вказаний масив спогадів збагатить джерельну базу біографії В. П. Науменка та дасть можливість комплексно дослідити його життєпис, передусім його просопографічний складник.

Список використаних джерел

1. Міяковський В. В. П. Науменко. *Вільна українська школа*. 1919. № 1–3. С. 66–69.
2. Міщенко Л. Мої спомини. З минулого століття. *За сто літ: матеріали з громадського і літературного життя України XIX і початків XX ст.* 1929. Кн. 4. С. 106–160.
3. Русова С. Мої спомини (1879-1915). *За сто літ: матеріали з громадського і літературного життя України XIX і початків XX ст.* 1929. Кн. 3. С. 147–205.
4. Зайцев П. В. П. Науменко 8 липня 1919 р. : некролог. *Книгарь : літопис українського письменства*. 1919. № 25–26. С. 1778–1780.
5. Чикаленко Є. Спогади (1861-1907). Нью-Йорк: УВАН у США, 1955. 504 с.
6. Леонтович В. Спогади про мої зустрічі з українськими діячами старшого покоління : [в 4 х т.]. Київ : Сфера, 2004. Т. 3. С. 302–325.
7. Єфремов С. Пам'яті В. П. Науменка (8.07.1919). *Рада*. 1919. № 1. С. 3.
8. Дорошенко Д. В. П. Науменко. *Хліборобська Україна* : зб. Відень, 1920–1921. Кн. II–IV. С. 254–258.

В. В. Бондаренко

НЕКРОЛОГИ ВИДАТНИМ ПЕДАГОГАМ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ «РАДЯНСЬКА ШКОЛА» ЯК ДЖЕРЕЛО БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Педагогічним музеєм України у 2014 р. започатковано видавничу серію «Педагогічні републікації», яка має на меті популяризувати й актуалізувати маловідомі або призабуті праці вчених, педагогів, освітніх діячів минулого. Основним джерелом републікацій є матеріали, що зберігаються у фондах музею (станом на 31.12.2021 р. фонди музею становили 46 912 одиниць зберігання: 35 799 од. – основний фонд, 11 113 од. – науково-допоміжний фонд). У 2022 р. науковці музею готують черговий, 9-й, випуск серії «Педагогічні републікації» – «Некрологи на сторінках педагогічних періодичних видань кінця XIX – початку XXI ст. (за матеріалами фондів Педагогічного музею України)».

Одним із основних джерел видання є журнал «Радянська школа» — науково-педагогічний часопис, орган Міністерства освіти УРСР, що виходив у Києві з 1945 р. Журнал упродовж ста років був провідним педагогічним часописом України (спочатку виходив під назвою «Шлях освіти» (1922–1930), потім – «Комуністична освіта» (1931–1941), з 1945 – «Радянська школа», з 1991 і дотепер – «Рідна школа»). Широка програма журналу охоплювала питання організації освіти та виховання, професійної освіти, методології, проблем підвищення кваліфікації викладацьких кадрів, освітньої практики, педагогічної преси, шкільних підручників а також багату бібліографію та повідомлення з учительських з'їздів, наукових дискусій тощо. Окрему рубрику часопису було присвячено некрологам освітнім та культурним діячам.

Так, на сторінках журналу «Радянська школа» з фондів Педагогічного музею України знаходимо 14 некрологів присвячених видатним українським педагогам, вченим Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, академікам, ректорам вузів, а також відомим культурним діячам та письменникам. Некрологи здебільшого інформують про найважливіші події з життя персоналії, її внесок в історію української освіти, заходи з увічнення пам'яті. Окремі некрологи, присвячені пам'яті Василя Сухомлинського (1918–1970), Сави Чавдарова (1892–1962), Олексія Руська (1906–1964), містять також їхні фотопортрети.

Цінною інформацією з погляду біографістики є спогади рідних, колег та друзів про